

אשר שמחו עליה כמוצא שלל רב, וסיפרו לי בבהמ"ד כמה טובה היא, כי יוצא בה' רגעים מצות מנוקבות כשרות, ותוך כדי דיבור בא צורבא מרבנן ירא אלוקים ואמר לי כמה גדול המכשלה בזאת, כי כל זמן אשר נכנסים בבית האופה, מונחים בשולחן מצות ערוכות למרבה מאוד, כי אין מספיק תנור אחד למספר המצות אשר תוציא המכונה, ומונחים עד הגיע הזמן להכניסה לתנור, (וגם עי"כ ממחר להוציא המצות מן התנור טרם נגמר האפיה כהלכה, והם רק כנתיבשו בשמש) ועוד, דאלו הנקבים אשר נעשים ע"י מעגלה של מחטין, אין מנקים אותם, וגם אי אפשר לנקותם היטב זולת אם ישברו את המכונה, ובצק נדבק בהם, ונכנס בנקביהם חמץ שהוא במשהו, ובהיות כי כבר כתבתי מה שראיתי ומצאתי בענין הזה, מ"מ אין בהמ"ד בלא חידוש, וצריך עוד לדבר מזה שלא יצא תקלה משערי ציון ת"ו.^א

הנה כעת יצא ספר שד"ח ושם מביא במערכת חמץ ומצה סימן י"ג סק"ב דעת האוסרים ודעת המתירים, ומסקנתו שם לאסור להמעיין שם,^ב ומתחלק הספקות לשנים שהם ארבע, א'. לדון על מצות לשאר הימים. ב'. על מצות מצוה לכזית הראשון. ג'. על מצות העגולים אשר חותכים מן המרובעים, וחוזר הבצק הנשאר. ד'. על מצות המנוקבים בתוך המכונה.

וטרם נתחיל נבאר הדין על מצות מצוה, אשר הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל מחדש שמכונה זו הם כמו מעשה קטן, וכמו שמצות מצוה פסולים במעשה חרש שוטה וקטן גם המכונה הזו פסולה, וצעקו

ומשום כן מו"ח נ"י לא אפה כמה שנים מצת מצוה בערב פסח כלל, כי אם דוקא קודם פסח מטעם הנ"ל. ומ"מ קשה לנהוג כן מאחר שהובא בטור סימן תנ"ח די"א שלא יצא מצות מצוה כי אם בנאפה בערב פסח וכדאיתא בירושלמי (ועיין ביסוד ושורש העבודה) ומהרה יבנה בהמ"ק ויהיו צריכים לרוץ לקרבן פסח, ואם יאפו בתנורים שמתקבצים בה הרבה אנשים איך יהיה להם זמן לילך להקריב קרבן פסח, כי מהומה רבה.

על כן זיכני השי"ת ע"י חידוש זה לעשות כל אחד לעצמו תנור מתכת קטן, והוא דרך רצויה בעד כל איש וביתו,^ג ואני לקחתי תנור מתכת שקורין שפאר-הערד ולהכשירו לפסח ונעשה עליו וסביב כמו רעהר [צינור] רחבה וכיסוי והוה כתנור, ומצניעים מידה אחת קמח ולשין אני וביתי, ואפשר כל אחד לעשות את זה בקל ברביעית שעה הכל נגמר לעשות, ובפרט בא"י שצריכים מצות מצוה רק ללילה אחת, ועושים אלו המצות על נייר או מתכת מרודד ולעשות ג' או ה' מצות, ואינו מלאכה כ"כ, ויכולים לזמר הלל איש וביתו, ובבהילו יצאו המצות אפויים כאשר נעשה ביציאת מצרים.

ויהי רצון שנזכה לעשות כן לקרבן פסח בב"א, אמנם הכל לפי התנור, וטוב לנסותו קודם פסח.

העיקר

שה

בענין מצה מאשין (מצות מכונה) לפסח
ע"ד מכונה חדשה למצות מצה מאשין [מצות מכונה] אשר הביאו לכאן בשנת תרס"ו, וישנו

(ג) ובוזה אין כל החששות המבוארים בהערה ב' דכל אחד בביתו יכול להשגיח ולעשות כל השמירות הנצרכות.

(א) בשנת תרס"ו הקימו לראשונה בירושלים מכונה לאפיית מצות, ופולמוס גדול היה בבירור הלכה זו, ועד שנת תר"ע יש תשובות בספרי הפוסקים בנוגע למצות מכונה "בירושלים", ונציין רק מה שנוגע לדברי רבינו. אולם יש להבהיר כי מכונה זו היא מכונה ידנית, ובעיקר היה לרדד הבצק ולנקבו ואח"כ נכנס לתוך התנור, והרידוד היה ע"י "וואלצען" גלילי מתכת צמודים, שכשעבר הבצק בין גלילי המתכת היה מתרדד, וצורת הפעלתו היה, שהיו מסובבים גלגל שהיה מחובר לגלגל קטן שהיה צמוד לגלגל יותר גדול וכן הלאה, ועי"ז היה הכח לסובב הוואלצען, וכשהיו מרדדין היו יוצא העיסה מרובעת, ע"כ חתכו העיסה כדי שיהיה עגולה, ושאריות הבצק שנשארו מעשיית המצה ממרובעת לעגולה היו מחזירים בחזרה, ונתנו אותו שוב לוואלצען כדי לרדדו. וכתבתי כל זה כדי להבין דברי רבינו שקיצר מאוד באופן עשיית המצות.

(ב) ואכתוב בקיצור הדיעות בזה, האוסרים בה הם מהר"ש קלוגר חידושי הרי"ם, אבני נזר או"ח סימן תקל"ז, דרכי תשובה בסוף ספרו תפארת בנים, הגר"א מטעשכענוו, ועיין במועדים וזמנים בהגדה של פסח כתב דגאוני ליטא

עליו ככרוכיא, מה לי אם עושה במעגלה של יד, או במעגלה של מכונה, כיון שנעשה בכוחו של גדול המסובב המכונה, ואומר לכם כבר הורה זקן ותלונתם עליו אינם כלום.

בחולין דף ט"ז איתא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא ומית, חייב. מאי טעמא גירי ידיה הוא, והני מילי בכח ראשון, אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא ע"כ, וכן הוא להלכה יור"ד סימן ז' לענין שוחט במוכני, ועוד כיוצא בו מצינו גבי נטילת ידים בחולין דף ק"ז האי ארייתא דדלאי פסולים לנטילת ידים משום דכח שני נחשב, וכן הוא באו"ח סימן קנ"ט ס"ז, ואיכא ק"ו בזה, דמה נטילת ידים שכשר ע"י חש"ו או"ח סימן קנ"ט סעיף י"א. וכן ע"י קוף יש מכשירים כדאיתא שם סעיף י"ב, מ"מ בכח שני פסול. וכש"כ במצות אשר חש"ו פסול בעשיתה, וכש"כ כח כחו.

והרואה במכונה הזאת יראה איך נעשים אופן בתוך אופן, וא"כ אין זה דומה בעושה ע"י מעגלה ביד, דזה כח ראשון. משא"כ כאן הוא כח שני ושלישי, ועכ"פ מידי ספק לא נפקא וכדעת מהרש"ק

וסייעתו ארזי לבנון אדירי התורה כמובא שם דסברי דזה כח כחו, ואפילו אם יש מי שמיקל, מי יכניס עצמו בספק איסור תורה, לצאת ידי חובת מצה, ואין ספק מוציא מידי קבלת אבותינו, ושומר נפשו משמר המצה על צד היותר טוב מה שיכול לעשות, ולא נתנה תורה למלאכי השרת, ושומר ישראל מסייעו, והבא לטהר מסייעין לו.⁶

ועתה נבוא לדון על סתם מצות לשאר ימי הפסח, באלו המכונות אשר אני ראיתי היה בהם חששות הרבה, הן מצד השמן אשר שופכים על האופנים, וכמה פעמים נשפך מזה על המעגלות כאשר בעיני ראיתי, ונעשה ע"י חשש של מי פירות מעורב עם מים כמבואר בסימן תס"ב,⁷ וגם במכונות אלו מתחמם העיסה ע"י המעגלות, ושוב עשו תקנה לעשות מבובעות, [כנראה כמו מאורר] וגם עשו תקנה שלא להחזיר עיסה שנחתך מן המצות המרובעות, מ"מ לאו כל אנפין שוים, וכיון שנותן רשות מי יאמר להם מה תעשו.⁸

וכי האי גוונא ראיתי בק"ק ניקלשבורג כאשר היה להם קשה לנקב על הטס של מתכת, עשו על השולחן כעין כר וכסת עם סדינים אשר עליו

ובריסק ג"כ החמירו בזה, וכן החפץ חיים והחזו"א, לעומת זה דעת המתירים הם הגרי"ש נאטאנזאן, שו"ת כת"ס בהוספות סימן ב', ערוך לנר, תפארת ישראל, שו"ת בית שערים סימן קע"ח, ובשד"ח מביא עוד כמה פוסקים בזה, ועיין מה שכתוב בהערה ג' בנעין דעת המהרש"ם בזה, וכל זה לענין מכונה שהופעלה ע"י ידים, אבל במכונות שמפעילים אותם ע"י עלעקטרי זה נידון אחר, ובזה לא מיירי רבינו, ורק בסוף התשובה מתייחס לזה.

(ג) בשנת תרי"ח יצא הגאון רבי שלמה קלוגר במודעה על איסור המצות מכונה, ועיקר טעמו הוא, דמכונה לא עדיף מעשיית חרש שוטה וקטן, וכמה מהפוסקים יצאו כנגדו, כיון דמכונה זו צריך לסובב ביד כל הזמן הרי זה כמעשה אדם ממש, ואין זה דמיא לעשיית חרש שוטה וקטן, (ועיין באמרי בינה שהובא בשד"ח שכתב שם להשואל שלא יכתוב טעם זה, כיון שיבואו ויפקפקו בזה מטעם הנ"ל ויאמרו שזה מעשה בידים ולא כח כחו), ועיין בשד"ח הנ"ל שמביא בזה דעת הפוסקים. ונראה דרבינו סובר, דאם היה מסובב גלגל וע"י היו מסתובבים הואלצען בודאי זה כוחו ממש. אבל כאן שמסובב גלגל וע"י זה מסתובב עוד גלגל ואח"כ עוד שלישי ורביעי, זה נקרא כבר כח כחו. וכשתענין בדברי הפוסקים הדנים בזה תראה שע"ז סובב הספיקות אם סיבוב הגלגל הרביעי זה נקרא כחו או כח כחו, ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן ט"ז, וח"ד סימן קכ"ט שג"כ סובר דזה הוה כח כחו, ובח"ט סימן ל"א כתב דרק בשעת הדחק מותר. ושם מודפס תשובה מבנו של המהרש"ם שמעיד שהמהרש"ם אוסר המכונות בירושלים, ומכחיש שם השמועה שאמרו לאבני נזר שהמהרש"ם התיר.

(ד) כדברים האלה כתב הרה"ק משינאווא בסו"ס דברי יחזקאל סי' י"ב וז"ל שמעתי מאחי הרה"צ דק' קשאנוב ששמע מאיש ממדינת פרייסן וכו' שהמצות שנעשים במאשין ניתו עליהן שמן מהשמן שנמשחו השרופין, כי מחמת מהירות ההילוך אי אפשר שלא יתו עליו שמן, והוה מי פירות עם מים שממהרין להחמיץ עכ"ל.

(ה) כפי שמבואר בהערה א' היו מחזירין הבצק שנשאר מחיתוך המצות המרובעות לעשותם עגולות, וע"ז טענו המחמירים שזה אפשר להחמיץ, ע"כ עשו תקנה להשאיר את המצות מרובעות, וכן כתב הגאון רבי צבי הירש אורנשטיין אב"ד לבוב הובא בשד"ח שם וז"ל ומה טוב שיחתכנו בסכין ויעשה מצות בלתי עגולות, והאבפאל (השאריות) יתנו רק פעם אחת עכ"ל, וכנראה שעל פעם אחת לא חשש, ועיי"ש מה שהביא בשם שו"ת זכר יהוסף דסובר דמותר להחזיר את השאריות, דהרי מותר לשבר את המצה ולחזור ולעשות כמש"כ המג"א סימן תנ"ט סק"ו, ורק לכתחילה אסור.

בהמה שהורה בו חכם אל יאכלו, כש"כ בדבר שיש בו חשש חמץ שהוא בכרת ואוסר במשהו, וכבר הורה זקן וזקנים גדולי ישראל לאסור איסור עליהם, על כן אין לפרוץ גדרן של ראשונים, ואין ספק מוציא מידי ודאי קבלת אבותינו.

ועיין בספר רמתיים צופים על התנד"א דפוס וארשא שמביא שם איסורים נוראים על מאשין מצות מהגה"ג החידושי הרי"ם, ועוד גדולי עולם שמרעישים ע"ז, והזהירו בגחלתם, והגה"ג הק' מוה"ר אברהם מטשעכנאו זצ"ל כתב על המתירים שהם כתלמידי ירבעם בן נבט, ומי פתי יכניס ראשו בין הרים מצוקים כאלו, ע"כ שומר נפשו וירא שמים יצא חובתו במצות אשר לכו"ע כשרים.

ואמרו בשם הגה"ק מהרי"ל מלבי"ם זצ"ל אשר היה אוסר המכונות האלו כמבוא בשד"ח שם. והנגיד ר' לייביש קעניגסבערג מכאן היה שם באותו מעמד כאשר הלך המלבי"ם לראות המכונה, ואסר. אך לא שמעו לו, על כן שלח לרוסלאנד להביא משם מצות כשרות, ואח"כ הלך מעיר הזאת כנודע, ועיין עוד בשו"ת דברי חיים הנ"ל שכתב שיש לו עוד טעמים כמוסים לאסורם ואינו רוצה לגלותם, ואפשר שהיה לו ידיעה מהשמים עפ"י גילוי אליהו, והנסתרות לה' אלוקינו.

(ואגב אזכיר עובדא כשהלך אא"ז מוה"ר הרב צבי דוב זצ"ל^ה בווינ"א בחוה"מ פסח בגן המפורסם פארטער וישבו שם במושב ליציים מן הרשעים על נגינות שכר חמץ, ואחד שנה ופירש שהכיר אותו ואמר לו בליצנות האוכל חמץ חייב כרת, ואני אוכל חמץ, ולשנה הבאה ישתה מן השכר כפליים, אז אמר לו אא"ז ברוגז, אני ערב לך שלא תשתה בשנה הבאה, ואא"ז אמר לו כמה ממון הוא רוצה שיניח לערבון כי דיבורי יתקיים, והניח ערבון כמה שרצה האיש הנ"ל ביד שלישי נאמן, ובאותו שנה נהרג המלגלג במיתה משונה רח"ל, ויתמו

מוציאים את העיסה המגולגלת ומנקבם שם במעגלה, ונדבק שם הרבה עיסה בסדינים, ואפילו אם מהפך הסדינים אינו מועיל, כי החמץ עובר מעבר לעבר ורבה המכשלה.

ועתה אבוא על שאר החששות, כי שמעתי מרעישים על המכונה שהביאו, כי אי אפשר לנקות אותו מן הבצק הנדבק בהם, וגם יש שם שהיות הרבה של הבצק עד האפיה, ואפילו אם אין מחזירים העיסות הנשאר מן המרובעות, אי אפשר לצמצם בזה, וגם המכונה שמנקרים בה המצות אי אפשר לנקות, כי אם עושים ע"י בערשטעל [מברשת] עושים זה רק מבחוץ, והחמץ נשאר דבוק בהם, וגם כי מונח אח"כ המכונה הזאת משנה לשנה, ובמשך הזמן עולה חלודה ונקבים אשר עיסה נכנס בהם ואי אפשר לנקות, ורצו לעשות תיקון לזה, שבכל שנה לפני האפיה יתקנו המכונות בשפיכת בדיל ועופרת לסתום הנקבים וגם לסתום החלודה, מ"מ רבה המכשלה בזה.

ומה שכתב השד"ח שיש כבר מכונה כזאת בירושלים,^ו שקר ענו בו, כי לא היה בנמצא כזאת עד שנת תרס"ו, ורק בשנה הזו הביאו החדשים מכונה זו בלא רשות בי"ד, ובאמת הייתה מכונה קטנה כזאת מקודם בבית אופה אחד, מ"מ אף אחד לא השתמש בזה, וכל בעל נפש סר ממנו, ובהיות כי הלישה קשה מאוד בא"י, שהחיתים הם כמו חיטי קורדנייתא וצריכים כדאיתא במשנה במנחות פ"ו מ"ה חמש מאות בעיטות שקורין פינען כנודע, על כן התחיל אחד לנסות להביא מכונה זו להקל מלאכת הלישה בלבד במכונה קטנה הזו, בלא הסכמת בי"ד, מ"מ לא השתמשו בו.^ז

ובשו"ת דברי חיים מהגה"ק מסאנץ זצ"ל או"ח ח"א סימן כ"ג כתב דהאוכל מזה של מאשין כאילו אוכל חמץ ממש, וכן מרעישים הגאונים אשר הובא בשד"ח הנ"ל, ומעתה אם

(ו) זה לשון השד"ח שם וז"ל כי בעינינו ראינו בעיה"ק ירושלים ת"ו לפני י"ד שנים עושים מצות על המאשינע שהביאו לראשונה מטריסעט בעצמו ובכבודו הרב המאוה"ג הצדיק המפורסם מהר"י אוזילאנער שהיה לפנינו דומ"ץ בק"ק מינסק וכו' עכ"ל, ואינו ברור שם מי כתב דברים אלו, שבתחילת הקטע כתב שזה הערת המו"ל. ורבינו כנראה הבין שזה לא כתב השד"ח רק מעתיק דבריו של אחר, וע"ז כתב כי שקר ענו בו. והכוונה שאחד אמר דברים שאינם אמת להשד"ח, ורבינו כנראה ידע שדבר כזה לא היה בירושלים, ורק בבית אופה נידח אחד היה מונח מכונה כזו, ולא השתמשו בו.

(ז) לפי דברי רבינו נראה שרצו בירושלים להביא מכונה רק לערבול העיסה, וגם זה לא נתקבל אצל גדולי ארץ. (ח) רבי צבי דוב שלעזינגר זקנו של רבינו מתלמידי מהר"ם בנעט.

חטאים, ואמר א"ז כי אם היה שותק הקב"ה מאריך אף, לא די שהוא אוכל חמץ עוד מלגלג, וכעין נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות עד הפסח).

ואפילו אם אופה אחד יעשה המכונה ויסיר כל אלו מכשולים, נ"ל גם לאסור בזה. עפ"י דברי הגמרא בפסחים דף ל"ז דאיתא שם וז"ל אמר רב יהודה דבר זה שאל בייתוס בן זונין לחכמים, מפני מה אמרו אין עושין סריקין המצוירים בפסח, אמרו לו מפני שהאשה שוהה עליה ומחמצתה, אמר להם אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון (ופרש"י כלומר מהר בדחיפה אחת) אמרו לו, יאמרו כל הסריקין אסורים וסריקי בייתוס מותרים (פרש"י שהרי רוב נחתומין אין להם דפוס) ע"כ. הרי דאפילו אם אופה אחד יסיר כל המכשולים צריכים לאסור, דיאמר כל המכונות אסורות ורק של אופה זה מותרות, על כן אין להם רשות להביא כאלו ולפרוץ גדרן של ראשונים ואחרונים נוחי נפש צדיקי עולם.

(ואגב אזכיר מה דכתבתי על דברי הטו"ז סימן ת"ס סק"א שכתב במעשה באחד שהיה תפוס בבית האסורים, ולא נמצא שם יהודי, ורצו העכו"ם לתקן לו המצות, ולא רצה לאכול מה שתקנו לו העכו"ם בלילה הראשונה, ובשאר הפסח אכל המצות שעשו הנכרים וראה בעיניו עשייתו, ומקשה שם הטו"ז שגם בלילה הראשונה היה צריך לאכול כדי לקיים מצות עשה מדאורייתא ע"כ. ולי נראה דבלאו הכי המעשה תמוה. דאפילו אם נאמר דאין יוצא ידי חובת מצות אכילת מצה, מ"מ צריך לאכול המצה מצד מצות לחם משנה, וכיון שבכל הפסח היה אוכל מצות אלו, א"כ היה צריך לאכול גם בלילה הראשונה משום מצות לחם משנה וצ"ע).

ועיקר הדבר, כי דבר זה עשוי להשתנות, והגאונים שהתירו, התירו רק באופנים ברורים, והתנו שצריך להפסיק מללוש אם נתרבה המצות עד יגמור האפיה, כדי שלא יתרבו המצות יותר משסובל

התנור, ונקיבת המצות יהיה ברעדלאך כמו מקדם, וגם שהמצות יהיו מרובעות, ולא לעשותם עגולות, ושלא להחזיר את הנשאר מהבצק כדי לגלגלו עוד, והעמידו שני משגיחים, אחד למדן גדול, ואחד משגיח סתם שעומד תחתיו, והוסיפו כל מיני זהירות אשר התירו להם בהכרח.

אך כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, ועתה כבר נעשה בכמה מקומות עושים המצות עגולות בדפוס, ומחזירים העיסה הנשאר, ומונחים הרבה מצות בלא שיעור, ובפרט כאשר הבעלי בתים טרודים ואין משגיחים עליהם, ועושים מצות יום ולילה כדי למכרם, ומונחים המצות חמרים חמרים עד יגיעו זמנם לאפיה, והכלי המנקב אשר מתחילה היו מנקבים עם פייל ומלבן ומגעיל, ועתה סומכים על איזה בערשטעל [מברשת] ונמסר בידי ע"ה וקלים. על כן השמרו בזה, ואיזה חכם הרואה את הנולד, כי כאשר הולך בדרכי אבות, אז אין סובל השתנות, וקושטא קאי, משא"כ שקרא לא קאי ומשתנה תמיד, וע"ז התפלל דוד המלך ונחנו בדרך עולם (תהילים קלט, כד), בדרך הזה אשר לא משתנה, ועולים בו, ומעלין בקודש. תמידים כסדרם ומוספין לטובה ולברכה, ועכ"פ זה לא גרע מספק איסור אשר הללו מתירים והללו אוסרים ספיקו להחמיר, וכש"כ כלפי חמץ אשר הוא במשהו, ע"כ בעל נפש יזהר בזה, ודברי חכמים צריכים חזוק, וחזקו ואמצו לבבכם כל המיחלים לה'.

וגם נשמע כי גם הגאון ר' ישראל מסלאנט הוא מן האוסרים, והגאון רבי זלמן ב"ה ראב"ד פרעשבורג בזמן החת"ס אוסר, וכל אלה הגאונים שהזכרתי אטו קטלא קניא באגמא היו. ואלו החתומים להתיר לא נודע אם לא חזרו בהם, שהרי הגאון ממינסק היה מן המתירים, ואח"כ חזר בו וכתב לשרפם ולמוכרם לנכרי כחמץ גמור, ומהר"י

ב) רבינו נקט החיוב משום לחם משנה, ולא משום חובת אכילת פת ביו"ט, דעיינ מה שכתב רבינו בתשובותיו או"ח ח"א סימן ק' וק"א ובהערות שם, דרבינו נקט דלחם משנה הוא דאורייתא, וכמש"כ הטו"ז סימן תרע"ח סק"ב, ולענין עצם סעודת שבת ויו"ט אי הוה דאורייתא עיי"ש שמביא מחלוקת בזה, ויש עוד לדון בזה, כי אם לחם משנה הוא דאורייתא א"כ על כרחך דסעודת שבת דאורייתא, ויש להאריך בזה ואכ"מ. ואפשר שכוונת רבינו גם על עצם אכילת פת ביו"ט, דדעת המג"א סוף סימן רנ"א דהוה דאורייתא, ועיינ בזה בפרמ"ג סימן רנ"א בא"א סק"ו. (י) רבי שלמה זלמן באניהאד ראב"ד פרעשבורג משנת תר"ו כממלא מקומו של רבי דניאל פרוסטיץ עד שנת תרי"ח, וכדיין בב"ד דפרעשבורג נתמנה בשנת תקצ"א, ובזמן החת"ס היה רק דיין. (יא) איני יודע למי כוונתו, ואולי כוונתו להדומ"צ ממינסק שהובא בהערה ז' בשם השד"ח.

על גבם, ומצאו בחורים ובתולות משחקים יחד בשעת מלאכת המצות, על כן צריך להשיג כל ירא וחרד בעצמו כמקדם ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים.

העיבר"י

שן

במנהג אמירת הלל בעת אפיית מצות מצוה

באפיית מצת מצוה בער"פ כתב ביסוד ושורש העבודה (שער ט' פ"ד) לומר הלל וכן מובא בנהורא השלם בשם כמה ספרים, מ"מ בשו"ע לא נזכר מזה וכאשר שמעתי כי הרה"צ ר' מרדכי מטשארנאביל שליט"א^(א) בשעת אפייתו היה מברך ברכה על ההלל, והיה מן מילתא תמוה לרבים, ושאלו אותו. והשיב כן נהגו אביו וזקיניו הק' זצ"ל, וכן הוא נוהג אחריהם, ונשאר הדבר בתימה, אמנם מצאתי בספר שבט יהודה אשר היה ממגורשי ספרד שכתב סוף הספר דנהגו לברך על ההלל בשעת אפית המצה.^(ב)

העיבר"י

מסאטמר העיד בשם הכת"ס זצ"ל שגם הוא היה מהמתירים והשתמש בה בשנה הראשונה. ובשנים אח"כ חזר לעשות מצות כימי קדם, ואחר ג' שנים לא אפה מצות כי אם בידים כמקדם.^(ג)

ואני עשיתי לי תנור של מתכת, ונתנו את זה על הכירה שקורים שפארערט, ונתנו את התנור על הכירה וגחלים בוערים היו מלמעלה ולמטה מעצים, ושכנים עזרו לנו, ולשו העיסה בקערות של חרס חדשות, ונתחלפו תמיד ואפינו לעצמנו, ועשינו כאשר עשו אבות העולם זיע"א, ושמרו את דרך ה', עד שמן השמים ירחמו על עמו ונחלתו בחסד עולם כיר"א.

ושמעתי שגם במצה מאשין יש חששות גדולות מצד מצה כפולה, כי כל מעשהו בכפלות ועתה שמענו, כי הוסיפו עוד חדשות עליהם במשכם את המעגלות והאופנים של המכונה ע"י כח האש הנקרא לאקא מאבילא [קיטור] או עלעקטרי והתם פשיטא שאין לעשות בהם מצות של מצוה.^(ד)

ובקאלאמייא היו אופין אנשים לבדם בחדר מיוחד השמורה, ונשים לבדם בבית האופה של בלתי שמורה עם השגחה נאמנה פרטית וכללית, וכשבאו ב"ד בפתע פתאום לראות אם שומרים חק התקנות הכתובים והמסורים עפ"י נאמנים העומדים

(יב) הכת"ס בתשובותיו בחלק או"ח בהוספות הנדפס בסוף הספר סימן ב' כתב דלא רצה להתיר מחמת ששונא חדשות, אולם מחמת ההכרח הוא מתיר, ומפרט שם שם שורת תקנות ששאפשר לאפות מצות מכונה, (וכנראה שזה כוונת רבינו שכתב לעיל שהגדולים לא התירו רק בתנאים מפורטים) וכוונת רבינו שרק בשנה הראשונה אכל הכת"ס מצות מכונה, ובשנה אחר כך אפה ורק הוא לא אכל, ובשנה השלישית כבר לא אפה כלל, ועובדא זאת אינה מוזכרת בשום מקום, ועיין בשו"ת דעת סופר חלק או"ח סימן ס"ב שמפרט אין היה סדר אפית מצות מכונה בפרעשבורג, וזה קצת סותר למש"כ רבינו, ואולי זה נשתנה אחרי הכת"ס עם תוספת השגחה.

(יג) מה שכתב רבינו כמה פעמים בתשובתו לענין מצות עגולות, הנה בשו"ת מהר"י אסאד או"ח סימן קנ"ז פסק דהמצות צריכות להיות עגולות דוקא. ובשו"ת פרי השדה ח"ד סימן א' נשאל ע"י הגאון רבי פנחס הכהן שטיינר אב"ד איללאק גיסו של רבינו. על דבר מצות המכונה, וכתב הפרי השדה וז"ל המצות שאני אוכל אינם נאפים ע"י מאשין, מפני שאני חש לדברי מו"ר הגאון רבי יהודה אסאד שהמצות צריך להיות עגולות דוקא עכ"ל, ועיין בהערה ה' מה שכתבנו בשם הגאון מהרצ"ה אורנשטיין.

(יד) עיין מה שכתבו בזה בשו"ת לבושי מרדכי ח"ד סימן ע"ר, ובשו"ת מהרש"ם ח"ט סימן ל"א, לענין מצות מכונות ע"י עלעקטרי. ועיין עוד בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן ל"ה.

(טו) בשו"ת באר משה (להגאון רבי משה נחום ירושלמסקי אב"ד קילץ) קונטרס כליל תפארת סימן נ"ח מובא מכתבו של רבינו ביחד עם כמה גאוני וצדיקי ירושלים שמבקשים ממנו שיצטרף לאיסור של מצות מכונה בירושלים, והבאר משה כתב שם בתשובתו לאיסור גמור ע"ש.

(א) ה"ה הרה"צ רבי מרדכי מרחמסטריווקא זצ"ל שעלה בערוב ימיו לירושלים.

(ב) ספר שבט יהודה לר"ש ויירגא הרופא (נדפס בשנת תר"ו) ובסוף הספר מביא קצת ממנהגי אר"י, ומביא מנהג זה.